

УДК 01:004.65:[316.33]:(477)

Цитування:

Стронська Н. Т. Інформаційна модель «Українська бібліографія в особах» як детермінанта сучасного інформаційного суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 25–29.

Stronska N. (2022). Information Model «Ukrainian Bibliography in Persons» as Determinant of Modern Information Society. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 25–29 [in Ukrainian].

Стронська Наталія Тарасівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри артменеджменту
та івент-технологій Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв,
директор Наукової бібліотеки
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-7452-4400>
nstronska@dakkim.edu.ua

ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ «УКРАЇНСЬКА БІБЛІОГРАФІЯ В ОСОБАХ» ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Мета роботи полягає в дослідженні особливостей репрезентації та побутування бібліографічних та біобібліографічних даних на тлі інформаційного суспільства. Останнє пов'язане зі специфікою функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах». **Методологія дослідження** полягає в застосуванні компаративного й історико-логічного методів. Зазначений методологічний підхід дає змогу розкрити певні моделі побутування інформації та піддати їх аналізу стосовно антропологічної компоненти в соціальних відносинах, що надають бібліотеки. **Наукова новизна** полягає в особливій побудові концепції інформаційної моделі «УБО», у якій зроблено акцент на біографічні дані, що послідовно пов'язані з іншими джерелами інформації, зокрема й з біобібліографічними та біографічними, а також з тезаурусом. **Висновки.** Розробка загальної концепції побудови відкритого інтегрованого електронного біобібліографічного ресурсу «УБО» передбачає, що його доцільно напрацьовувати на корпоративній основі низки провідних бібліотек, яким необхідно гарантувати постійну відповідність програмного та апаратного забезпечення сучасним стандартам, уніфікований і простий інтерфейс користувача та системи підтримки віддаленого доступу; розробити критерії добору документів, уніфікований опис і каталогізацію електронних документів, співвіднесення опису з оригіналом; цілісність інформації, гарантії її постійного та безперервного надання користувачам, а також постійний аналіз інформаційного наповнення довідкових інтернет-ресурсів, сайтів наукових бібліотек України та української діаспори, виявляти та оцифровувати ретроспективні джерела українського бібліографознавства.

Ключові слова: інформаційні моделі, інформаційне суспільство, бібліографія, біобібліографія, українська бібліографія в особах.

Stronska Nataliia,
PhD (History), Director of the Scientific Library, Associate Professor,
Department of Art Management and Event Technology,
National Academy of Culture and Arts Management

INFORMATION MODEL «UKRAINIAN BIBLIOGRAPHY IN PERSONS» AS DETERMINANT OF MODERN INFORMATION SOCIETY

The purpose of the article. The study of the peculiarities of the representation and existence of bibliographic and biobibliographic data on the background of the information society. The latter corresponds to the specific functioning of the electronic library, the structural part of the information model “Ukrainian Bibliography in Persons”. **The research methodology** consists in using of comparative and historical-logical methods. This methodological approach allows us to disclose and analyse certain models of information about the anthropological component in the social relations provided by libraries. **Scientific novelty** of the work consists in the special construction of the information model “UBP”, which emphasises biographical data,

consistently associated with other sources of information, in particular with biobibliographic, biographical, and thesaurus as well. **Conclusions.** The development of the general concept of building an open, integrated electronic bibliographic resource "UBP" provides that it is appropriate to develop on a corporate basis a series of leading libraries that need to ensure a permanent match of software and hardware with modern standards, a unified and simple user interface and remote access support. It also helps develop criteria for the selection of documents, unified description, and the cataloging of electronic documents, correlation of the description with the original; information integrity and guarantees of its permanent and continuous delivery to consumers, constant content analysis of the online reference sources, scientific libraries of Ukraine and the Ukrainian diaspora websites as well, identify and digitise retrospective sources of Ukrainian bibliography.

Keywords: information models, information society, bibliography, biobibliography, Ukrainian bibliography in persons.

Актуальність теми дослідження. Сучасне інформаційне суспільство позначене низкою парадоксів, серед яких відзначимо особливе побутування даних: так, з одного боку, вони позиціонуються як відкриті й ціннісні, а з іншого – репрезентовані через певну лімітованість. Останнє, на нашу думку, спричинене недостатньою розвинутістю культури їх реферування (обробки, репрезентації), зокрема бібліографічних та біобібліографічних записів, які вже за своєю природою придатні до кумулювання знань.

У певному сенсі окреслені види даних можна розглядати атомізовано, тобто відокремлено (аналізуючи їх як інформаційні джерела) та комплексно або узагальнено (при розгляді останніх як детермінантів інформаційних відносин). У першому випадку такі дані, незважаючи на певний ступінь неповноти, характеризуються особливим побутуванням, а також специфікою свого місця в інформаційному обігу.

При цьому окреслені дані також потрібно розглядати як продукт культури: адже їхнє витворення, побутування та специфіка актуалізації спільною зумовлені особливостями етносу, а також специфічною організацією в конкретному культурологічному дискурсі. Щодо другого випадку, то в такому разі їх варто розглядати як складник інформаційних взаємовідносин сучасного суспільства, позиціонуючи як рекомендаційні за характером, однак не відокремлені.

Аналіз досліджень і публікацій. Тему формування інтегрованого національного біографічного ресурсу бібліографознавства в спеціальних бібліографічних дослідженнях не висвітлено, так само як і питання особливостей самих даних цього типу. Однак певні аспекти теми студіювали такі вчені, як: В. Попик [8], С. Ляшко [6], О. Яценко [10], Т. Ківшар [4], К. Лобузін [5], О. Станкевич [9], Л. Гарбар [3], Л. Матвійчук [7], дослідження яких ґрунтувалися на розробці біобібліографічних та біографічних питань стосовно створення сучасного електронного ресурсу бібліографознавства.

Метою статті є розгляд особливостей репрезентації та побутування бібліографічних і

біобібліографічних даних на тлі інформаційного суспільства. Предметом – специфіка функціонування електронної бібліотеки, структурною частиною якої є інформаційна модель «Українська бібліографія в особах».

Виклад основного матеріалу. У наш час ми можемо спостерігати експансію інформаційного світогляду та інформаційних технологій в усі сфери сучасної цивілізації, зокрема науку, освіту, військову справу, релігію, історію тощо. Невипадково загальне визнання, на державному рівні також, отримала ідея *інформаційного суспільства*. Інформаційне суспільство позиціонується як нова й вельми бажана сходинка в розвитку людської цивілізації, що характеризується збільшенням ролі інформації і знань у житті суспільства, створенням глобального інформаційного простору, задоволенням соціальних й особистісних потреб в інформаційних продуктах та послугах.

Інформацію розуміють як відомості, що сприймають людина або спеціальні пристрої і які постають як віддзеркалення подій матеріального або духовного світу в процесі комунікації. І саме розвиток інформаційного суспільства спонукає використовувати всі новітні концепції обробки інформації в царині біобібліографії. Зауважимо, що не було суспільств в історії людської цивілізації, які були б «неінформаційними», де люди не обмінювалися би в процесі комунікації відомостями, що відображають події матеріального або духовного світу. Це пов'язано з тим, що соціальна комунікація – одвічний супутник розвитку цивілізації, оскільки вона репрезентує партійну (стрижневу) лінію соціальної нормативності.

При цьому важливим є сам термін «інформаційне суспільство», який акцентує саме на інформації, не будучи передвісником комп'ютерно-інтернетної епохи. Це пов'язано з тим, що комп'ютерно-інтернетне середовище є лише формою інформації, відтак в інформаційну епоху бібліотеки повинні бути інформатизованими й виконувати інформаційні функції для задоволення інформаційних потреб громадян сучасного цифрового суспільства. Суттєві кроки робляться

останнім часом для полегшення обробки й біобібліографічної інформації.

Як відомо, джерельну базу поділяють на біографічні, бібліографічні й біобібліографічні видання: індивідуальні та колективні біобібліографічні праці, словники й енциклопедії, посібники та покажчики, біобібліографічні дослідження, а також сучасні біобібліографічні електронні ресурси, що існують в інформаційних системах та в інтернеті. Групу джерел представляють вітчизняні та міжнародні стандарти бібліографічного опису, опису архівних та музейних документів, документів у галузі створення електронної бібліотеки, електронні формати даних, правила каталогізації тощо.

За роки незалежності нашої держави розвинулась галузь наукових досліджень української національної біобібліографії та бібліографознавчої біографістики, у якій чільне місце посіли й українські бібліографи, які досліджували історико-культурні традиції українського народу. Так, до зведеного покажчика «Українські бібліографи: біографічні відомості, професійна діяльність, бібліографія» (Київ, 2008, випуски 1–3) увійшло понад 360 імен. При цьому навіть ґрунтовні довідкові традиційні видання не можуть розкрити повноти змістовної біографічної та бібліографічної інформації про бібліографів, що ускладнює створення цілісної картини бібліографічного доробку українських бібліографознавців.

Аналіз найважливіших біографічних і біобібліографічних мережевих ресурсів України та світу (зокрема Канади, Сполучених Штатів, Польщі) показав ефективність і доцільність створення біобібліографічного галузевого ресурсу, яким широко користуються вчені різних професій.

Виокремимо в такому контексті ресурси Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого та Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. На жаль, ресурси в Україні дуже розпорошені та демонструють лише початок роботи, без єдиних формалізованих принципів формування та координації. Серед зарубіжних цінним є досвід у галузі створення Всесвітньої енциклопедії бібліотечного та інформаційного сервісу (США).

При цьому як ресурси найдоцільнішими вважаємо електронні джерела біографічної інформації, які мають різний формат і характер подання даних. Це можуть бути енциклопедичні та довідкові інтернет-ресурси, сторінки сайтів відповідної тематики, електронні версії біографічних та біобібліографічних видань, оцифровані ретроспективні біографічні видання, біографічні та бібліографічні бази даних.

Отже, сучасні ресурси можна класифікувати не лише як біографічні, біобібліографічні та

бібліографічні, а й за принципами представлення інформації на типи: цифрові, текстові та бази даних (біографічні, бібліографічні, електронні бібліотеки). За видами це – енциклопедичні, словникові, оповідні, ілюстративні й інтегровані ресурси.

Розвиток такого ресурсу в різних країнах не рівномірний, але накопичено досвід методичних засад створення метаданих, напрацьовано концептуальні засади побудови біографічного та біобібліографічного ресурсів, підготовлено первинний масив бібліографічних джерел. Вітчизняні дослідники визначали перспективні завдання базового сховища біобібліографічних даних та досліджували його становлення на прикладі Репозитарію персональних бібліографічних покажчиків у складі Українського національного біографічного архіву в контексті документальної культурної спадщини [2]. Відповідно до вимог логічної структуризації та архітектонічної гнучкості, за допомогою пошукового інструментарію можна отримати доступ до повнотекстових версій бібліографічних покажчиків, присвячених видатним представникам української наукової ідеї та культури. Залучення укладачів бібліографічних видань до процесу створення репозитарію не лише забезпечить репрезентативну повноту зазначеного обсягу видань, представлених в електронному репозитарії, але й сприятиме дотриманню норм національного законодавства про авторське право та суміжні права.

Оцифрування комунікаційних процесів породжує потребу в проектуванні сховищ документальної культурної спадщини, які забезпечують відкритий доступ до історичних артефактів. Процес формування сховищ полягає в об'єднанні інформаційних ресурсів, яке здійснюється для якісного задоволення потреб користувачів інформації. Для збереження таких великих масивів інформаційних ресурсів вітчизняні дослідники запропонували інформаційну технологію, яка базується на створенні сховищ даних, де консолідовані ресурси інститутів соціальної пам'яті [1].

Закономірно, що електронні біографічні ресурси діячів бібліотечної справи та бібліографії не лише становлять інтерес у межах бібліотечного співтовариства, але і є одними з культурних зрізів історії суспільного життя та національної культури загалом. Специфічною рисою науковців у галузі бібліографознавства є те, що вони, зазвичай, – історики, літературознавці, культурологи, філософи, які мають наукові праці в різних галузях знань, і тому повноцінне уявлення про їхні особистості можуть надати біографічні та бібліографічні джерела.

Реалії розвитку сфери біографії та бібліографії позначили підходи до побудови інтегрованого ресурсу УБО, який, на відміну від стандартних біобібліографій та електронних бібліотек,

центральною записом інформаційного ресурсу передбачає біографічний запис, зі структурними елементами якого будуть пов'язані інші типи записів системи.

Підходи до побудови ресурсу показують доцільність структурної моделі «УБО» як електронного довідкового біографічного ресурсу, що має такий вигляд: центральний блок представляє «Біографічна інформація», основну групу документів становить «Електронна бібліотека» («Інформаційні джерела») та «Бібліографічні твори»), а також включення нового аспекту – додаткової довідкової та допоміжної інформації, що буде репрезентована блоками «Тезаурус» і «Мультимедійні ресурси».

Структура моделі дає змогу широко розкрити зміст галузевих біографічних і бібліографічних ресурсів. Електронне середовище «УБО» дає можливість поєднати в одному інформаційному полі фактографічну інформацію, бібліографію та мультимедійні об'єкти. Створюються віртуальні особові колекції, які поєднують усі види біографічних документних джерел у єдиному комплексі.

Методологічні та науково-практичні засади УБО спираються як на уніфіковані біографічні схеми представлення інформації, що напрацьована в галузі біографістики та бібліографії, так і на основні міжнародні й апробовані практики бібліотек; а також стандарти запису та представлення різномірної інформації як у текстовому, так і в зображувальному та мультимедійному вигляді, веббібліографії тощо.

Наукова новизна. При побудові концепції інформаційної моделі «УБО» зроблено акцент на біографічних даних, які послідовно пов'язані з іншими джерелами інформації, зокрема й з біобібліографічними та біографічними, а також з тезаурусом. Хоча загальнометодичні підходи, напрацьовані всією історією розвитку біобібліографії та біографістики, залишаються базовими, при цьому відбуваються і значні демократичні процеси в галузі розширення свободи видів і типів

біобібліографічної продукції.

Зокрема, спостерігаємо поступову відмову від усталених до цього змісту та структури біобібліографічного покажчика, їх органічний розвиток, специфікою якого є паралелізм підготовки біобібліографії та публікації текстів праць, документів, ілюстрацій. Окрім того, постулюємо розширення сфери комунікаційної взаємодії між наукою та суспільством завдяки електронним технологіям. Відбувається поширення та наближення двох типів видання – біографічних та бібліографічних ресурсів у сучасному біобібліографічному покажчику.

Природно, що вивчення розвитку електронних ресурсів українського історичного біобібліографознавства є запорукою розробки теоретичних, науково-методичних та науково-організаційних засад створення інтегрованої інформаційної системи інформаційної моделі «Українська бібліографія в особах» на базі широкого кола джерел у вигляді текстів, медіаграфії та ізографії, електронної бібліографії тощо.

Висновки. Отже, розробка загальної концепції побудови відкритого інтегрованого електронного біобібліографічного ресурсу «УБО» передбачає, що його доцільно напрацьовувати на корпоративній основі низки провідних бібліотек, яким необхідно гарантувати постійну відповідність програмного й апаратного забезпечення сучасним стандартам, уніфікований і простий інтерфейс користувача та системи підтримки віддаленого доступу; розробити критерії добору документів, уніфікований опис і каталогізацію електронних документів, співвіднесення опису з оригіналом; цілісність інформації, гарантії її постійного та безперервного надання користувачам, а також постійний аналіз інформаційного наповнення довідкових інтернет-ресурсів, сайтів наукових бібліотек України та української діаспори, виявляти та оцифровувати ретроспективні джерела українського бібліографознавства.

Список використаних джерел

1. Kunanets N., Dobrovolska V., Filippova N., Dubrovina L. et al. Designing the Repository of Documentary Cultural Heritage. *Advances in Intelligent Systems and Computing V. CSIT 2020* / N. Shakhovska, M. Medykovsky (eds). 2021. Vol. 1293. Pp. 1034–1044.
2. Kunanets N., Dobrovolska V., Filippova N., Kazimi P. Biobibliographic data repository of documentary cultural heritage. *Computer Science and Information Technologies CSIT 2020 : Proceedings of the XV-th International Scientific and Technical Conference (Zbarazh Castle, Ukraine, 23–26 September 2020)*. 2020. Pp. 221–225.
3. Гарбар Л. В. Формування біографічного ресурсу з історії бібліотечної справи в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1918–1933 рр.). *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ, 2011. Вип. 32. С. 369–376.

4. Ківшар Т. І. Українська бібліотечна біографіка ХХ – початку ХХІ ст.: етапи й тенденції розвитку. *Українська біографістика*. Київ, 2011. Вип. 8. С. 98–147.
5. Лобузін К. В., Гарагуля С. С., Коновал Л. В., Лобузін І. В. Бібліотека цифрового суспільства в забезпеченні системної підтримки наукових досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. Київ, 2020. № 4. С. 5–12.
6. Ляшко С. М. Бібліографія про українські персональні бібліографічні покажчики. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2016. № 2. С. 47–50.
7. Матвійчук Л. О. Сучасні електронні біобібліографічні ресурси: гуманітарний напрям. *Учений інформаційного покоління: інновації, традиції та перспективи* : зб. матер. Третьої міжнар. наук. конф. молодих учених / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського (Київ, 17 травня 2012 р.). Київ, 2012. С. 88–90.
8. Попик В. І. Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 520 с.
9. Станкевич О. М. Українське книгознавство у мережевих ресурсах вітчизняного бібліотечного веб-сегмента Інтернету. *Бібліотечний вісник*. Київ, 2010. № 1. С. 14–21.
10. Яценко О. М., Вернік О. Л., Вернік Ю. В. Український національний біографічний архів у системі вітчизняних електронних біографічних ресурсів. *Українська біографістика*. Київ, 2021. № 22. С. 239–261.

References

1. Kunanets, N., Dobrovolska, V., Filippova, N., Dubrovina, L. et al. (2021). Designing the Repository of Documentary Cultural Heritage. *Advances in Intelligent Systems and Computing V. CSIT 2020 / Shakhovska N., Medykovsky M. (eds), 1293, 1034-1044 [in English]*.
2. Kunanets, N., Dobrovolska, V., Filippova, N., Kazimi, P. (2020). Biobibliographic data repository of documentary cultural heritage. *Proceedings of the XV-th International Scientific and Technical Conference "CSIT'2020. Computer Science and Information Technologies"*. Zbarazh Castle, Ukraine, 23–26 September, 221–225 [in English].
3. Garbar, L. V. (2011). Formation of the biographical resource on the history of library science in the Vernadsky National Library of Ukraine (1918–1933). *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 32, 369–376 [in Ukrainian].
4. Kivshar, T. I. (2011). Ukrainian library biography of the 20th and early 21st centuries: stages and trends of the development. *Biographistica Ukrainica*, 8, 98–147 [in Ukrainian].
5. Lobuzina, K., Serhii, H., Konoval, L., Lobuzin, I. (2020). Digital society library in providing system support to science research. *Library science. Record Studies. Informology*, 4, 5–12 [in Ukrainian].
6. Lyashko, S. M. (2016). Bibliography of Ukrainian personal bibliographic records. *Library Bulletin*, 2, 47–50 [in Ukrainian].
7. Matviychuk, L. O. (2012). Modern electronic biobibliographic resources: humanitarian direction. *Uchenyj informacijnogho pokolinnja: innovaciji, tradyciji ta perspektyvy: zbirnyk materialiv tretjoji mizhnarodnoji naukovoji konferenciji molodykh uchenykh (17.05.2012)*, 88–90 [in Ukrainian].
8. Popyk, V. I. (2013). Resources of reference biographic information: historical experience of formation, current situation, problems and perspective of development: monograph. Kyiv, 520 [in Ukrainian].
9. Stankevich, O. M. (2010). Ukrainian bibliography in the network resources of the national library web segment of the Internet. *Library Bulletin*, 1, 14–21 [in Ukrainian].
10. Yatsenko, O., Vernik, O., Vernik, Y. (2021). Ukrainian National Biographical Archive in the system of domestic electronic biographical resources. *Biographistica Ukrainica*, 22, 239–261 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022
Отримано після доопрацювання 14.11.2022
Прийнято до друку 22.11.2022